

socialmedicinsk tidskrift

Sextiosjunde årgången häfte nr 3 1990

Allmän redaktion:

Claes-Göran Westrin, redaktör och ansvarig utgivare
Ann Appelgren, red. sekr.,
Elisabeth Natt och Dag, expedition

Redaktionsutskott:

Erik Allander, professor i socialmedicin, Huddinge
Carl-Erik Arthursson, socialchef, Vetlanda
Per Bjurulf, professor i socialmedicin, Linköping
Arne Borg, direktör, Stockholm
Lars-Olov Bygren, professor i socialmedicin, Umeå
Jan Ekholm, professor i medicinsk rehabilitering, Stockholm
Axel Fugl-Meyer, professor i medicinsk rehabilitering, Umeå
Axel Gisslén, kommunalråd, Örebro
Gunnar Grimby, professor i medicinsk rehabilitering, Göteborg
Sonja Henriksson, socialbyråchef, Göteborg
Sven-Olof Isacson, professor i socialmedicin, Lund
Bengt Lindegård, professor i socialmedicin, Göteborg
Ionie Oscarsson, socialchef, Härryda
Ivan Ottosson, socialdirektör, Göteborg
Bengt Scherstén, professor i allmänmedicin, Lund
Sune Sunesson, professor i socialt arbete, Lund
Leif Svanström, professor i socialmedicin, Stockholm
Gösta Tibblin, professor i allmänmedicin, Uppsala
Olle Westling, socialchef, Hofors

Alkohol och folkhälsa

Alkoholfrågan har blivit alltmer central inte bara i hälso- och sjukvårdsdebatt utan också i samhällsdebatt över huvud taget. Det är nog inte bara en modenöck. På den korta tiden av 8 år, från 1976 till 1984 minskade försäljningen av alkohol med över 20 procent, och många alkoholskador än mer. Särskilt stor var nedgången i alkoholkonsumtion och skador bland unga människor. Riksdagens beslut 1985 att sätta målet om en ytterligare 25 procentig minskning av alkoholkonsumtionen i Sverige fram till år 2000, dvs på 15 år, tedde sig inte främst som en efterrapning av Världshälsoorganisationens förslag, utan verkade vettigt och också rimligt mot bakgrund av den färskva utvecklingen i landet. Men utvecklingen har gått åt motsatt håll. På 5 år har alkoholkonsumtionen ökat med 10 procent. Bland unga människor har uppgången varit mycket större, och uppgår till 42 procent bland pojkar i åldern 16 – 19 år, medan motsvarande siffra för flickor är 54 procent. I den aktuella debatten om det ökade våldet har man åter dammat av de välkända sanningarna att de flesta våldsbrott sker under alkoholpåverkan. Inte bara intravenöst narkotikabruk utan också alkohol är en riskfaktor för AIDS genom att riskfyllt sex ofta sker under alkoholpåverkan.

I vissa socialmedicinska kretsar har man kanske något förenklat ibland hävdatt att sjukvård och hälsa främst handlar om politik. Man må tycka vad man vill om detta. Socialstyrelsens nya handlingsprogram "Att minska alkoholkonsumtionen i Sverige", liksom Leif Lenkes och Gabriel Romanus artiklar visar ju klart att detta i alla fall gäller alkoholfrågan. För att kunna handla vettigt i nuet måste man ha inte bara det historiska perspektivet, utan också det internationella. Medan ransonering en gång var ett liberalt alternativ till totalförbud i Sverige ter det sig nu som en kraftig frihetsbegränsning för de flesta i Sverige som stöder

vår nuvarande ordning. Men ute i Europa ser de flesta länder det svenska systemet som alltför ofritt. Är det vanans makt som råder? Det finns all anledning att sluta upp bakom Socialstyrelsens handlingsprogram, som kommer att medföra en rejäl minskning av alkoholskadorna, om det förverkligas.

I detta temanummer behandlar Lars Lindström och Sven Andreasson de centrala frågorna om alkoholismens orsaker och behandling i två artiklar som väl kompletterar varandra. Vaillants inflytelserika och omdiskuterade arbete står i centrum, med en viss nyansskillnad mellan författarna. Författarna menar båda att öppen vård av alkoholmissbrukare är att föredra framför den slutna. Andreasson menar att det är en öppen fråga om vistelse på Minnesotainspire-rade behandlingshem ger bättre resultat än ett två timmars rådgivande samtal. Lindström lyfter fram de intressanta, och i Sverige alltför ouppmärksammade arbetena av Azrin och medarbetare, vilka beskrivs som ovanligt framgångsrika.

I andra artiklar kommer helt naturligt den unga människan i focus. Björn Hibell visar hur kraftigt alkoholvanorna bland ungdomarna svängt under en kort tid. Om vi hade bättre kunskap om orsakerna till detta skulle vi mycket säkrare och bättre kunna bedriva preventivt arbete bland unga människor.

Claes Thörnqvist visar det klara sambandet mellan social bakgrund och utbildning och alkoholkonsumtion. Sven Andreasson och medarbetare visar att uppgiven hög alkoholkonsumtion vid värnpliktsmönstringen är en kraftig riskfaktor för dödlighet under de följande drygt 10 åren, även efter en kontroll för sociala riskfaktorer, och att det U-formade sambandet ej tycks gälla bland de unga männen. Hur det är bland kvinnor vet vi ej.

De följande arbetena handlar mer om förebyggande arbete. Ulla Marklund beskriver och analyserar våra drygt 100 år av erfarenheter av alkoholundervisning i skolorna. Det visar att det gamla talesättet "Kunskap är makt" ej tycks gälla för sambandet mellan kunskap om alkoholens skadeeffekter och det egna bruket hos ungdomar. Marklund pekar dock på att det går att vaska fram en del användbara och positiva erfarenheter av alkoholundervisning bland skolungdom. Walter Lentz redogör för sitt framgångsrika pionjärarbete inom företagshälsovården på Aftonbladet och vikten av sekundär prevention – tidig upptäckt och behandling. Lentz klargör också företagshälsovårdens fördelar framför andra vårdformer på alkoholområdet, och påminner oss om den stora dolda resursen i form av kamratstödande verksamhet på många företag.

Anders Romelsjö beskriver de ökande, men ännu trots allt osäkra och begränsade erfarenheterna av lokalt preventivt arbete för att förebygga alkoholproblem. Han menar att förutsättningarna för denna preventiva verksamhet är särskilt goda i ett land som Sverige och att insatser på lokal och nationell nivå kan och bör komplettera och förstärka varandra.

Sist redogör Bertil Hanson och Stig Larsson för både lovande erfarenheter och problem i Kirsebergsprojektet – det första lokalt avgränsade, omfattande primärpreventiva alkoholprojektet i vårt land. Även om projektet ännu är ungt visar det sig att det går att samla och organisera de många grupper och organisationer i ett samhälle, och få dem att börja arbeta i gemensam riktning när det gäller att förebygga alkoholproblem och alkoholberoende.

Bertil S Hanson, Anders Romelsjö

Gästredaktörer för detta temanummer är dr med Bertil S Hanson, överläkare vid Socialmedicinska avdelningen i Malmö och Anders Romelsjö, dr med vid socialmedicinska institutionen vid Karolinska Institutet och knuten till socialmedicinska enheten vid vårdcentralen Kronan i Sundbyberg.